

RAZNOLIKOST LITERARNEGA PROSTORA V IZBRANIH NOMINIRANIH ALI Z VEČERNICO NAGRAJENIH KNJIŽEVNIH DELIH

VLADKA TUCOVIČ STURMAN

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta in Fakulteta za humanistične študije,
Koper, Slovenija
vladka.tucovic@fhs.upr.si

V prispevku je z metodologijo prostorske literarne vede predstavljena raznolikost literarnega prostora v nekaterih nominiranih in z večernico nagrajenih delih, od zgodnejših (Marjan Tomšič: *Katka in Bunkec*, *Martova velika junaštva*; Miroslav Košuta: *Njune zgodbe*; Marko Kravos: *Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol*), ki jih družijo Primorska, do tistih, katerih literarni prostor je narava, natančneje gozd (Jana Bauer: *Groznovilka v Hudi hosti*, Barbara Simoniti: *Močvirniki*, Luna J. Šribar: *Grizolda in Maček*), in morje oz. otok (Slavko Pregl: *Srebro iz modre špilje*, Mate Dolenc: *Mali princ z otoka*, Irena Androjna: *Modri otok*). Odgovarja na raziskovalna vprašanja, kaj vse predstavlja literarni prostor v izbrani mladinski prozi, kako je predstavljen oz. kako se njegove reprezentacije razlikujejo med posameznimi avtorji in njihovimi deli ter kakšen pomen oz. vlogo ima literarni prostor v posameznem izbranem literarnem delu.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.pef.3.2026.8](https://doi.org/10.18690/um.pef.3.2026.8)

ISBN

978-961-299-180-7

Ključne besede:

mladinska književnost,
literarni prostor,
kronotop,
prostorska literarna veda,
Primorska,
morje,
otok,
narava,
gozd

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pef.3.2026.8](https://doi.org/10.18690/um.pef.3.2026.8)

ISBN
978-961-299-180-7

Keywords:
youth literature,
literary space,
chronotope,
spatial literary science,
Primorska,
sea,
island,
nature,
forest

THE DIVERSITY OF LITERARY SPACE IN SOME NOMINATED AND VEČERNICA-AWARDED LITERARY WORKS

VLADKA TUCOVIČ STURMAN

University of Primorska, Faculty of Education and Faculty of Humanities, Koper,
Slovenia
vladka.tucovic@upr.si

The article uses the methodology of spatial literary science to present the diversity of literary space in some of the nominated and awarded works, from the earlier ones (Marjan Tomšič: *Katka in Bunkec*, *Martova velika junaštva*; Miroslav Košuta: *Njune zgodbe*; Marko Kravos: *Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol*), which are associated with Primorska, to those whose literary space is nature, more precisely the forest (Jana Bauer: *Groznovilka v Hudi bosti*, Barbara Simoniti: *Močvirniki*, Luna J. Šribar: *Grizolda in Maček*), and the sea or island (Slavko Pregl: *Srebro iz modre špilje*, Mate Dolenc: *Mali princ z otoka*, Irena Androjna: *Modri otok*). It answers the research questions of what literary space represents in selected youth prose, how it is presented or how its representations differ between individual authors and their works, and what meaning or role literary space has in each selected literary work.

University of Maribor Press

1 Uvod

Obsežen in raznovrsten seznam ne le nagrajenih, pač pa tudi nominiranih književnih del za večernico kar kliče po pregledu raznolikih literarnih prostorov, ki se na prvi pogled kažejo že v naslovih del, npr. od povsem geografsko natančno poimenovanega, kot je delo Marka Kravosa: *Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol* (2007), do izmišljenega zemljepisnega lastnega imena Huda hosta v delu Jane Bauer: *Grozgovilka v Hudi hosti* (2011),¹ do takih, ki v naslovu izkazujejo neko geografsko občnoimenskot, npr. votlino v delu Slavka Pregla: *Srebro iz modre špilje* (2003), ali otok v delu Mateta Dolenca: *Mali princ z otoka* (2012) in Irene Androjna: *Modri otok* (2021). Na drugi strani so dela, ki v naslovu sploh ne izražajo prostorsosti, zato pa je literarni prostor določljiv iz avtorjeve jezikovne izbire v jedrnem besedilu, taki sta obe deli Marjana Tomšiča: *Katka in Bunkec* (2000) ter *Martova velika junaštva* (2001), pri čemer je v drugem delu prostor določljivejši kot v prvem; spet drugače je v delu Miroslava Košute: *Njune zgodbe* (2002), kjer prostor geografsko ni določen ne v naslovu ne v jedrnem besedilu, čeprav je avtor znan po izraziti tematizaciji Krasa v otroški poeziji (zbirka *Na Krasu je krasno*, 1988); aluzija na močvirje kot literarni prostor je občno poimenovanje za prebivalce močvirja v naslovu dela Barbare Simoniti: *Močvirniki* (2012), spet povsem »neprostorski« pa je naslov dela Lune J. Šribar: *Grizolda in Maček* (2022).

Seveda literarni prostor nominiranih ali nagrajenih del s tem še zdaleč ni izčrpan, posebno pozornost bi si seveda zaslužila Ljubljana v nekaterih sodobnih mladinskih romanih, npr. v *Letečih mačkih* (1996) Dima Zupana ali *Distorziji* (2005) Dušana Dima, oz. urbani prostor nasploh, v okviru katerega izstopa Maribor v delih Janje Vidmar: *Princeska z napako* (1998) in *Pink* (2008), ali vseobsegajoča narava kot prostorski motiv oz. tema v otroški poeziji (npr. v delu Anje Štefan: *Drobtine iz miše doline*, 2018).

1.1 Literarni prostor v literarni vedi in učnih načrtih za slovenščino v osnovni šoli

Literarni oz. dogajalni prostor kot literarnovedna kategorija je po Bahtinu del t. i. kronotopa oz. prostorčasa ali časoprostorja, saj je beseda kronotop tvorjenka iz starogrških besed: kronos 'čas' in topos 'prostor' (*Literatura* 2009: 189). Bahtinovski

¹ Zanimivo je, da hrvaški prevod naslova ne vsebuje zemljepisnega lastnega imena: Strašna vila u groznoj šumi (Zagreb, 2013).

kronotop je »medsebojna zveza časovnih in prostorskih odnosov« in »oblikovno-vsebinska literarna kategorija«, v njem sta »neločljivo povezana prostor in čas (čas kot četrta razsežnost prostora)« (Bahtin 1982: 219, 220). Kronotop ni le dogajalni prostor in čas, temveč je nepogrešljiva prvina literarnega dela v celoti. Od kronotopa je navsezadnje odvisno tudi oblikovanje literarne osebe, saj »prostorske okoliščine bolj ali manj vplivajo na notranjo podobo literarnih oseb (karakterizacija) in njihovo zgodbeno spreminjanje«, kronotop je tudi sredstvo kulturnega spomina in opora za bralčevo razumevanje nedoločenih mest literarnega dela (inferenca) (*Literatura* 2009: 189). Kategorija kronotopa ali literarnega oz. dogajalnega prostora skupaj z literarnim oz. dogajalnim časom je temeljni literarnovedni oz. literarnoteoretski pojem, katerega raziskovanje se je zlasti v zadnjih desetletjih pospešilo s t. i. prostorskih obratom, ki je zajel niz humanističnih ved, tudi literarno vedo (Hladnik 2012a; Pisk 2012: 574; Urbanc, Juvan 2012: 297; Juvan, Dovič, Habjan 2013: 1).

Prostor kot nova dominantna v strukturi znanstvenega utemeljevanja izpostavlja zapleteno dialektiko med naravnimi in družbenimi silnicami, s čimer pa literarna veda ne menjava nujno svojih znanstvenih paradigem, pač pa zvečine zgolj razširja in metodološko dosledneje izgrajuje področje svojih siceršnjih zanimanj za kontekste književnih besedil. S tega vidika se prostorski obrat v literarni vedi vključuje v niz novejših metod kontekstualizacije, zato ne pomeni samoumevno alternative nekaj starejšemu 'zgodovinskemu obratu'. 'Literarna' zgodovina se odslej bere prek prostora, v katerem se raznorodni antropogeni dejavniki nekega okolja prepletejo še z naravnimi danostmi in procesi: prostor je zato zgodovinski, zgodovina pa prostorska. (Juvan 2013: 15)

Seveda raziskovanje prostora za slovensko literarno vedo ni nekaj novega, vendar so raziskovalni pristopi prostorsko usmerjene literarne vede celovitejši in kompleksnejši (Perenič 2012: 260). Ker je prostor resnično nenadomestljiva literarna prvina, je bil že prej izziv različnih metodoloških konceptov (Hladnik 2012b: 271, 272, 280–281), tudi v povezavi s folkloristiko, kot je npr. vprašanje dogajalnega prostora oz. aplikacija teorije prostora pri raziskovanju razlagalnih pripovedk (Haramija 2010).

Prostor in čas sta temeljni kategoriji, ki strukturirata človeško izkušnjo, saj sta po Kantovi filozofiji apriorni formi zaznavanja, in tako v jedru vsakršne pripovedi, zato sta v raziskavah pripovedništva (še zlasti naratologiji) tesno povezana z dogajanjem (Koron 2026: 179).

Toda pripovedni prostor – kot krovni pojem za prizorišča oz. dogajališča, interiere in eksteriere, mesta, pokrajine in naravo – je bil dolgo pojmovan predvsem kot ozadje za literarne like in njihova dejanja, zato ne čudi, da literarna teorija za analize prostora ni razvila toliko kategorij kot za reprezentacije časa. Vseeno v literarni stroki nasploh in v teoriji pripovedi še posebej

prostor nikakor ni bil spregledan. Širše temelje za analizo prostora in njegovih reprezentacij so pravzaprav postavile že imanentna interpretacija, raziskava toposov in tematologija (obravnavale so npr. motiviko narave v romantiki in zgodovino prostorskih snovi in motivov, tradicijske aluzije na naravne pojave, locus amoenus itn.), izročilo pa so nadaljevale in razvijale zlasti semiotika in različne fenomenološke usmeritve (Nünning 2004). (Koron 2026: 179)

Nenazadnje sta »književni prostor« in »književni čas« opredeljena tudi v učnem načrtu za predmet slovenščina v osnovni šoli, tako v prvem kot drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju (Dolgan idr. 2025, Bregač idr. 2025). V učnem načrtu za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje sta obravnavana v podpoglavju Prvine književnih besedil, in sicer med cilji (učenec med drugim v besedilu in ilustracijah prepozna književni prostor in čas, povezuje njuno doživljanje s svojimi izkušnjami in ločuje realni in domišljjski svet, razlikuje pravljčni in realni književni prostor in čas), standardi znanja (učenec opredeli književni čas – nekoč in danes – in s podatki iz besedila/ilustracij ubesedi predstavo književnega prostora) in med obravnavanimi termini (poleg glavne književne osebe in književnega dogajanja); v dodanih didaktičnih priporočilih pa je razloženo, da se zmožnost doživljanja in razumevanja književnega prostora in časa razvija s pomočjo podatkov iz besedila in primerjanjem te učenčeve predstave z ilustracijami in predstavami ostalih učencev (Dolgan 2025: 92–94). V učnem načrtu za drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, torej med otrokovim 9. in 14. letom, kamor so v tem članku obravnavana književna dela uvrščena tudi v Cobissu, sta termina »književni prostor« in »književni čas« prav tako opredeljena med cilji in standardi znanja ter v didaktičnih priporočilih, ločeno za drugo in tretje obdobje, in sicer v samostojnem podpoglavju Književni prostor in čas: njuna obravnava v primerjavi s prvim obdobjem je seveda nadgrajena: pouk namreč uresničuje cilj, da učenec v drugem obdobju že povezuje (ne le išče) podatke o književnem prostoru in času in sledi dogajanju na več književnih prostorih in časih hkrati, v tretjem obdobju pa je v ospredju prepoznavanje književnega prostora in časa v književnih besedilih v povezavi z drugimi prvinami besedila, tako med drugim že prepozna časovno in pokrajinsko zaznamovanost besednih prvin besedila, standardi znanja pa predpisujejo, da književni prostor in čas poveže s temo besedila in književno osebo; v didaktičnih priporočilih je izpostavljeno primerjanje književnega prostora in časa z drugimi besedili (medbesedilnost) in resničnimi dogodki ter kraji in še zlasti medpredmetna povezava z geografijo in zgodovino, kjer lahko učenec primerja zgodovinska/geografska dejstva in besedilno stvarnost ter išče razloge za avtorjevo odločitev in preoblikovanje zgodovinske oz. geografske stvarnosti (Bregač idr. 2025: 60–61, 144–145).

Literarnovedni pojmi, kot so prostor, kraj, čas, so tudi geografski pojmi, poleg tega mladinska književnost vpliva na prostor (npr. realni zemljepisni lastni imeni Kekčeva ulica, Martina Krpana ulica),² kot tudi prostor vpliva na mladinsko književnost (npr. pravljice) (Blažić 2019: 70).

Dogajalni čas in prostor v slovenski mladinski književnosti je bil v njenem prvem obdobju (od začetkov sredi 19. stoletja z Levstikom in Stritarjem) pretežno realen:

»Realnemu kronotopu – času in prostoru – se fantastični kronotop intenzivneje pridruži šele v začetku 20. stoletja, torej v času, ko Župančič mladinsko književnost uveljavi kot samostojno estetsko področje (Ciciban, Cicibanija; Indija Koromandija). Kljub temu je v prvi polovici 20. stoletja realističnih besedil še vedno več kot fantastičnih. Razmerje se začne spreminjati v korist fantastičnih besedil šele po letu 1950, ko se pojavijo mladinski avtorji z novimi poetikami in časi z novimi problemi, ki se lahko, na osnovi teorije eskapizma, razrešijo le v fantastičnem svetu (E. Peroci: Moj dežnik je lahko balon).« (Blažić 2006: 80)

2 Metode

V prispevku so uporabljeni naslednji raziskovalni pristopi prostorske literarne vede: deskriptivna metoda za prepoznavanje in opisovanje literarnega prostora, metoda analize za natančnejšo razdelitev posameznih enot literarnega prostora oz. mikrolokacij literarnih del, primerjalna metoda za primerjanje mikrolokacij literarnega prostora v posameznih literarnih delih in metoda interpretacije oz. sinteze za sklepno ugotavljanje pomena in funkcije, ki ju predstavljajo posamezne enote literarnega prostora.

Prispevek odgovarja na raziskovalna vprašanja, kaj vse predstavlja literarni prostor v izbrani mladinski prozi, kako je predstavljen oz. kako se njegove reprezentacije razlikujejo med posameznimi avtorji in njihovimi deli ter kakšen pomen oz. vlogo ima literarni prostor v posameznem izbranem literarnem delu.

² Dodajam vsaj še Iztokovo ulico.

3 Rezultati

3.1 Marjan Tomšič: *Katka in Bunkec* (2000) in *Martova velika junaštva* (2001)

Obe izbrani Tomšičevi knjigi družijo fantastični elementi, pri čemer gre v knjigi *Katka in Bunkec* (ilustr. Suzi Bricelj), ki govori o deklici Katki, njenem namišljenem prijatelju Bunkcu ter ločitvi staršev, za daljšo pripoved, razdeljeno na enajst poglavij, v *Martovih velikih junaštvih* (ilustr. Klavdij Palčič) pa za 17 samostojnih krajših besedil, ki jih povezujejo dogodivščine dečka Marta in njegove družine.

Literarni prostor v *Katki in Bunkcu* ni označen z zemljepisnimi lastnimi imeni; da gre za Primorsko oz. Obalo oz. slovensko Istro, je mogoče razbrati posredno: sonce namreč zvečer »gre tudi dol, zleze noter v morje« (Tomšič 2000: 32) in sošolkin vzdevek je »Kanelca« (Tomšič 2000: 40), kar je pomanjševalnica narečnega izraza za navadni trstikovc ali navadno trsteniko (navadna kanela *Arundo donax*), rastlino, ki uspeva blizu morja in je zaradi svojih stebel uporabna v poljedelstvu.³ Siceršnje mikroloacije pa so realno prostorsko nedoločljive oz. splošne: šolska učilnica, ulica, potok, tolmun, sodobno blokovsko stanovanje, slaščičarna, travnik itd., med njimi pa so tudi fantastični prostori, kot npr. oblaki, ki nakazujejo Katkin pobeg iz realnega sveta v domišljijo:

Prišla sva na en hrib. Tu ni bilo nobene hiše, le trava in visoka drevesa. Zgoraj pa beli oblaki. Bunkec je vprašal: A se greva vozit z oblaki? Veselo sem pokimala. In sva se šla. Ne, nisva šla. Kar tako sva se dvignila. To je naredil Bunkec. Pogledal je gor, rekel je: Čilubu-čilibal in že sva sedela na velikem, belem oblaku. (Tomšič 2000: 28)

Veliko specifičnejše je literarni prostor označen v *Martovih velikih junaštvih*, kjer naletimo na omembo realnih zemljepisnih imen z obalnega dela slovenske Istre, npr. Bele skale in Belveder (območje blizu Izole),⁴ ter bolj oddaljeni Slavnik. Sicer pa je Mart deček iz blokovskega naselja, vodja ene izmed deških klap, ki se kar naprej znajde na kakšni fantastični lokaciji, kjer je treba izvršiti fantastično junaško dejanje: v nedefiniranem prostoru, polnem sošolcev z učiteljico, z mačeto pokončati

³ Katka se z Bunkcem iz zraka spusti na balkon domačega stanovanja: »Vidim strehe, strehe, antene in ulice. Aha, tam je rdeča stolpnica.« (Tomšič 2000: 14) Katkina mama pa se pogovarja po telefonu: »Mislim, da je bila na drugi strani telefona njena prijateljica, tista iz bloka roza barve.« (Tomšič 2000: 48) V koprskem mestnem središču obstajata bloka rdeče in roza barve, ki sta v nesporedni bližini (rdeča stolpnica je znameniti t. i. Tomosov blok).

⁴ »Okvirno je določen kraj dogajanja (poimenovane so Bele skale na slovenski Obali)« (Vižintin 2009: 20).

gromozansko kačo, na šolskem izletu sredi gozda iz ognja rešiti izvoljenko Mojco, iz brezna prinesiti naročje dragih kamnov, z laserjem v letu nad morjem pokončati orla, iz morja pred morskimi psi rešiti svojega nasprotnika Brtončija ipd. Fantastične pripovedi označujejo literarni prostor, tako da vsebujejo istrsko narečno besedje, ki je razloženo v Slovarčku primorskih izrazov na koncu knjige (npr. alora 'torej', miken 'majhen', šturlast 'neumen', vre 'že'),⁵ pa tudi osebna lastna imena (Luciano, Marčelo, Grižončič, Ombrelca kanelca), sploh pa obmorsko predmetnost, kot so morska plovila, pomol in svetilnik.

3.2 Miroslav Košuta: *Njune zgodbe* (2002)

Rdeča nit zbirke svojevrstnih šestnajstih besedil, kratkih zgodb, ki spominjajo na pesmi v prozi, v knjigi Miroslava Košute, *Njune zgodbe* (ilustr. Adriano Janežič), je dan od jutra do večera, kakor ga preživljata oče in sin (Jutranja zgodba, Zgodba o znanem odgovoru, Zgodba o stropu nebu, Zgodba o marmeladi, Zgodba o visokem, Zgodba o veselici, Zgodba o zrcalu, Zgodba o sprejemu na dvoru, Opoldanska zgodba, Zgodba o sončnem popoldnevu, Zgodba o dveh potepuhih, Zgodba o telefonu, Zgodba o hobotnici, Zgodba o nesojenem pretepu, Zgodba o torti za rojstni dan, Večerna zgodba) oz. otrokove domislice v njunem dialogu; prostor večinoma ni natančno definiran, sklepamo, da se dogaja v sodobnem času, saj oče hodi v službo (sin pa v šolo), oz. da gre za sodobno stanovanje s hladilnikom (in pivom v njem ter televizijo), ki pa ima tudi shrambo z marmelado na polici. V stanovanju in na sprehodih, kjer prostor ni posebej opisan ali pa sta preprosto »med gredicami v parku« (Košuta 2002: 34), se odvijajo sproščeni pogovori med očetom in sinom ter njuno skupno preživljanje prostega časa.

»Si rekel in sem slisal, da mi boš prebral pravljico ...« »Ne ne ne ne ne, tiček!« »Da da da da, taček!« »Jutri,« je očka odločen. »Televizija kvari oči, drži?« »Drži, ampak ...« »Pravljica je užitek,« prepričuje sinček. »Kdo bo užival?« bi rad vedel očka. »Jaz bom užival, ko jo bom poslušal, ti boš užival, ko boš bral.« In tako je bilo: očka je bral, sinček je poslušal, dokler ni zaspal. (Košuta 2002: 36)

⁵ Narečni slovarčki so značilni tudi za Tomšičev istrski opus za odrasle, npr. romane: *Šavrinke* (1986), *Oštrigece* (1991) in *Zrno od frmentona* (1993).

3.3 Marko Kravos: *Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol* (2007)

Osrednji literarni prostor Kravosove avtobiografske kratkoprozne zbirke 17 besedil *Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol* (ilustr. Klavdij Palčič), ki je edina njegova realistična mladinska kratkoprozna zbirka (Haramija 2009: 71), je Trst, to je mogoče razbrati že iz naslova, natančneje: gre za nekdanje tržaško predmestje, imenovano Sveti Ivan,⁶ stisnjeno pod Kraški rob (»Mi, od Sv. Ivana, ne vidimo kam daleč. Lahko bi rekel, da smo kot v skledi. Na vse strani hribi, v smeri mesta pa velike škatlaste hiše. Smo in nismo blizu morja. Še s tramvajem ni blizu.« (Kravos 2007: 19)), kar je razvidno iz posameznih besedil, kjer se poleg zemljepisnega imena Sveti Ivan pojavljajo še druga realna zemljepisna lastna imena (Brandežija, Frlugi, Vrdela, Lonjer, Barkovlje ipd.), tudi Veliki trg, kar je slovenska ustreznica za osrednji tržaški trg, italijansko imenovan Piazza Unità d'Italia, pa tudi specifična osebna lastna imena, kot so: Mirella, Giuli, Mariza, Gigi, Nini. Besedilo je napisano v slovenskem knjižnem jeziku, se pa v standardni jezik poleg narečnega oblikoslovja (moški imeni Nini in Gigi sta sklanjani: Ninita in Gigita, ne Ninija in Gigija, kot bi pričakovali) predvsem v dialogih in klicu ženske iz vasi Križ, ki prodaja morski ulov, vključuje narečje v vseh jezikovnih ravninah: »Dajte ji, kar če! Vrž' te jo ob tla! Neste jo k vsem strelam! Zamaš' te ji že enkrat tisti prekljeti guob'c ...! [...] 'Žjenaa – riba! Žjenaa – riba! [...] 'Tu grje vse kar z glavami v kozico, gaspa – od glave je narveč uokusa, jn duasti čebule jn kašen pomidor ... saj vam muora ratat!« (Kravos 2007: 44, 68) V tržaškem mestnem jedru, kamor se odpravi, da bi prišel do Devete dežele ali Indije Koromandije oz. da bi vsaj videl morje, a se izgubi, pa se mora prvoosebni pripovedovalec, nekajletni deček, znati tudi v narečni italijanščini: »'Dime, cocolo, chi xe tua mama? Dove te sta ...?' [...] 'Stago vicin de Claudio ...' spravim iz sebe.« (Kravos 2007: 36)

Knjiga vsebuje narečne slovarčke, ki jedrnemu besedilu sledijo na koncu vsakega poglavja, pri čemer vsebujejo tako prevode iz italijanščine kot tudi knjižne ustreznice narečne leksike, npr. izrazov, ki označujejo specifično primorsko predmetnost, s katero je označen primorski literarni prostor, npr. mušoli (školjke), skrle (ploščati kamni), cimbure (češplje), lire (italijanski denar), ali pa samo narečno izrazje, ki izvira pretežno iz (narečne) italijanščine: mula (deklica), mora (vrsta družabne igre), soldek

⁶ Danes je Sveti Ivan že del mesta Trst, tja so umeščene t. i. višje srednje šole s slovenskim učnim jezikom, tam je svetoivanski Narodni dom, od tam je tudi slovenska (mladinska) pisateljica Evelina Umek (1939), gl. podrobneje knjigo slavistke in kulturne delavke, avtorjeve sestre, Bogomile Kravos: *Sveti Ivan: zgodovinski vodnik* (Kravos 2025).

(drobiž), matast (nor), špožo (ljubček), štrace (cunje) ipd. Prostor je označen tudi posredno, z opisom specifičnega hrupa (zvokov) in vonjev cvetja, med katerimi je tipično primorska vzpenjavka glicinija: »Na večer, če piha z juga, je slišat hrup celo z ladij v pristanišču in vozila v mestu. Glasovi hitro potujejo, hitro eden drugega spodrinejo. Več časa obvisijo v zraku samo duhovi. Duh po lipi, gliciniji ali akaciji, ko cvetijo.« (Kravos 2007: 29) Osnovne mikrolokacije literarnega prostora so svetoivanske hiše, predvsem pa zunanji prostori, kot so ulice, dvorišča, vrtovi, prostor z vodnjakom; posebne prostorske pozornosti je deležen opis živahnega tržaškega mestnega središča s številnimi raznovrstnimi trgovinami in glavne tržaške prometnice (Ulica Carducci), opisane z otroške perspektive:

Potem se znajdem na robu gromozanske ceste. Stoji povprek na smer, iz katere prihajam. Na njej je šele pravi vrvež: tramvaji zavijajo na eno in drugo roko, z obeh strani tudi prihajajo in se zlivajo spet v drevored, od koder – aha! – sem prišel. Po ulici velikanki drvi avti, vmes par vozov s konjsko vprego, kolesarji, tudi kak ročni voziček. Ljudje postavajo na robu ulice, potem pohitijo čez. Pritaknem se ženskemu krilu in sem kmalu na oni strani ... Tu je izložba z igračami, ne, to so glasbila! Kmalu ob njej še ena z znamkami, potem slaščičarna, kjer tako diši in so na polici torte, piškoti in pocukrano sadje. Tik zraven je izložba z orodjem: orodje se sveti in je zelo lépo. Če bi jaz imel takega ... To bo gostilna, ker močno diši po kislem. Spet pekarna. [...] Dobro je, če gre človek kdaj po svetu. Koliko vsega je v mestu. Oče je rekel, da veliko teh stvari pritovorijo parniki. Ah, kdaj bo že morje! Noge bi najraje stekle, ko bi vedele, kam. (Kravos 2007: 34–35)

Ravno vživljanje v otroka, kar je prisotno v Kravosovih avtobiografskih zapisih o njegovem otroštvu pri Svetem Ivanu v Trstu, odvzema njegovemu literarnemu prostoru popolno veristčnost, saj prepleta »predstavljanje podatkov, ki se verodostojno nanašajo na dejanski svet, z različnimi prevpraševanji uveljavljenih predstav o stvarnosti, in sicer prvenstveno prek vživljanja v otroško oziroma mladostniško preoblikovanje le-teh s pomočjo igre, domišljije, humorja« (Zorman 2021: 111) – zlasti slednje pa je še zlasti značilno za Kravosov slog.

3.4 Slavko Pregl: *Srebro iz modre špilje* (2003), Mate Dolenc: *Mali princ z otoka* (2012) in Irena Androjna: *Modri otok* (2021)

Dve izmed izbranih del v naslovu družijo »prostorska« modrina, v »mladinskem avanturističnem romanu« oz. »robinzonadi« (Haramija 2009: 88)⁷ *Srebro iz modre špilje*

⁷ »Tako se imenujejo vsa dela, ki se dogajajo na otoku in so povezana z avanturo, v skrajnem primeru gre za boj za preživetje, ime pa je ta žanr dobil pi slovitem romanu Daniela Defoeja Robinson Crusoe.« (Haramija 2009: 88) Navedeno potrjuje misel ene izmed glavnih književnih oseb: »Če pa si na samotnem otoku, polnem bajk, in na

Slavka Pregla gre za t. i. špiljo, kar je sopomenski izraz za jamo tudi v slovenščini, ne le v hrvaščini,⁸ in aluzija na slovito vodno jamo na otoku Biševo, zaradi svetlobe, ki pod posebnim kotom proseva skozi vodo, imenovano Modra špilja; v pustolovskem romanu s primesmi fantastike, *Modri otok*, Irene Androjna, pa za izmišljeno zemljepisno lastno ime. Da so vsa tri izbrana mladinska literarna dela umeščeni na jadranski otok oz. otok na »hrvaškem Jadranu« (Haramija 2009: 88), o tem ni nobenega dvoma, čeprav se nikjer ne pojavi realno zemljepisno ime, pač pa je jadranski oz. hrvaški primorski prostor označen posredno, npr. z osebnimi lastnimi imeni domačinov, prebivalcev otoka, in omembo tipičnega sredozemskega rastja in živali: Šime, Aleksije, Ilija, Mare, Bepo;⁹ figova drevesa, borov gozd, vinska trta, osat, črički,¹⁰ osli, galebi ipd. (*Srebro*), Mate, Dario, Marisa; cipresa, lovorikovec, rododendron, pasijonka, cedra, bugenvilija; škržadi,¹¹ galebi, delfini ipd. (*Modri otok*). V *Princu z modrega otoka* pa med drugim zasledimo natančne opise potapljanja, ribolova in cele sezname jadranskih rib (gof, iglica, tuna, kirnja ipd.) ter obilico hrvaških narečnih oz. žargonskih besed (bevanda, žmul, pjat, kužina, smantun, kravos, čokolati, batana, korpomorte). Še zlasti rastlin je v *Modrem otoku* v primerjavi z drugima deloma neprimerljivo več, saj je ena od literarnih oseb, Milva, zeliščarica; zelo pomembna vloga v romaneskni zgodbi pa je pripisana prav rastlini, netresku:

Milva se je ustavila pred to in ono zeljo in o vsaki povedala kaj zanimivega. Opuncija, aloja, oleander, sivka, rožmarin, timijan, žajbelj, šetraj, smilj, peščeni mak, solinka ... [...] Tole je netresk, ali ne? je Lena pokazala na rastlino, podobno zvezdastemu kaktusu. Ta se je v gručah šopirila v obzidani gredici, ki je služila kot pregrada med dvoriščem in nasadom oljk nad hišo. [...] Res je. Netresk je odličen za zdravljenje vnetja ušes. Ima pa še mnoge druge zdravilne učinke in simbolične vloge. Včasih so ga sadili na strehe, kot zaščito pred strelom. Od tod njegovo ime. [...] Netresk tudi odganja nesrečo in zle duhove. (Androjna 2023: 71)

najlepši točki stoji zaklenjena podrtja z neraziskano kletjo, ti pa imaš časa na pretek in še malo, a možgane na paši, je zelo hitro zamahniti z roko precej težko.« (Pregl 2003: 13)

⁸ Etimološko izhaja iz starogrške besede *spelaión* 'jama, votlina' (*Slovenski etimološki slovar*), od koder je tudi speleologija (veda o kraških jamah), pa tudi špelunka (beznica).

⁹ Prav neobičajno torej je, da imata direktor muzeja obmorskega mesta in njegov arheolog slovenski lastni imeni, Trpin in Borut (!).

¹⁰ »Pot se je sprva vzpela precej hitro, nato je zavila skozi borov gozd, v katerem so žagali črički«, »Bruhnil je v smeh, da je kar odmevalo. Še čričkom so zastali kakšni trije žagalni drsljaji« (Pregl 2003: 16, 130). Iz opisa je razvidno, da gre za škržate, ne čričke oz. murne, saj je glagol žagati tudi v SSKJ naveden v povezavi z oglašanjem škržatov (*škržati žagajo*).

¹¹ »Nekaj časa sta molčala in poslušala škržade, ki so godli v drevesih.« (Androjna 2023: 163) Avtorica rabi obliko *škržad* namesto *škržat*, ki je po *Slovenskem pravopisu 2001* opredeljena s kvalifikatorjem »zah.«, torej naj bi bila omejena na primorsko narečno skupino. Za zapis škržad v knjižnem jeziku se je zavzemal etnolog in folklorist, akademik Milko Matičetov (1919–2014), doma s Koprive na Krasu (prim. Matičetov 1999).

Občna beseda otok kot v *Modrem otoku* je tudi v naslovu mladinskega romana Mateta Dolenca: *Mali princ & otoka* (ilustr. Luka Seme), ki v nasprotju s *Srebrnom* in *Modrim otokom* vsebuje realna zemljepisna imena (npr. naselij, zalivov in rtov), kljub temu pa moramo na to, da gre za realni jadranski otok Biševo, sklepati iz širšega literarnega konteksta.¹²

Otok kot imanentni literarni prostor, ki implicira posebne bivanjske razmere, »omejenost gibanja, končno število ljudi na otoku, kjer se skorajda vsi poznajo med seboj, odhod mora biti načrtovan in se ne more zgoditi kadar koli, saj so povezave s kopnim minimalne« (Haramija 2009: 88), dobi pravico, da stoji na samem začetku vseh treh besedil, ki se torej ne začnejo z dogajanjem, temveč opisom literarnega prostora; opisa otoka v *Srebru* in *Modrem otoku* vsebujeta omembo ptic, pri čemer je galeb v *Modrem otoku* nosilec posebnega pomena.

Otok je bil videti kot nepočesana in neurejena kamnita potica, ki jo je neki nespreten otrok pomotoma položil na sredo luže. Potem se je nekaj okroglin porušilo in nekaj strmin ublažilo. Začudeno valovje je udarjalo ob novo oviro. Nekaj časa je po svoje glodalo vogale in na zahodni strani oblikovalo nekaj majhnih prijetnih peščenih zalivčkov. Na severni strani sta dve visoki in strmi pečini dajali zavetje kričavim skalnim galebom.¹³ (Pregl 2003: 5)

To je bil otok in ni bil otok. Vsakogar, ki je stopil nanj, se je prej ali slej polastil s svojimi skrivnostnimi zvoki, omamnimi vonjem po zeliščih in nenavadnimi pticami. Črne, srebrne in bele so se spreletavale med krošnjami, se spuščale proti morju, in se spet dvigale nazaj v nebo. Tako ali drugače se je Modri otok dotaknil vsakega obiskovalca, ga prevzel in mu spremenil življenje, povsem nepredvidljivo in za vedno. (Androjna 2023: 11)¹⁴

»Sonce je prilezlo izza hriba. Vsak dan prileze od tam, tudi kadar ga ne vidimo zaradi oblakov, megle, dežja. [...] Sonce je posijalo na morje. Morje je bilo povsod okrog, ker smo bili na otoku.« (Dolenc 2012: 7)

Podrobnejše literarne mikrolokacije, skupne obema besediloma, so: morje oz. morska obala, divja ali urejena plaža, morska plovila, ulice obmorskih naselij, notranjosti hiš in cerkva ter pristanišče, katerega podoba v *Srebru* aludira na pretekli čas: »Oblplula sta otok. Na pomolu na drugi strani so čakale v črno oblečene ženske.

¹² »Mate Dolenc je Biševo in Jadranu posvetil kar osem knjig.« (Kolar 2020)

¹³ Skalni galeb kot vrsta ne obstaja, prav tako ne črni galeb, ki se pojavi v *Modrem otoku*, obe vrsti sta izmišljeni, čeprav je mogoče, da bi črni galeb bil t. i. melanistična oblika (mnenje ornitologa Društva za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije, Alena Ploja, po e-pošti, 9. junija 2026), torej povsem črna ptica, tak pojav se imenuje melanizem ptic, kar je izpričano npr. pri sovi kozachi (Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije).

¹⁴ Natančnejši faktografski opis sledi nekaj strani naprej, ko pomočnica vodje raziskovalnega tabora razlaga, kam so prišli: »Modri otok je drugi največji od devetih otokov Kasilenskega otočja. Meri 47 kvadratnih kilometrov, je ovalne oblike, leži v smeri severozahod-jugovzhod, dolg je okoli 15 kilometrov, širok nekje pol toliko na najširšem delu.« (Androjna 2023: 15)

Ob ograjo barkače na notranji strani so zagostile nekaj košar in cajn. Kapitanu pa so dale nekaj listkov.« (Pregl 2003: 144)¹⁵ V vseh treh delih je izpostavljena lastnost domačinov, da se v opoldanski vročini skrivajo pred soncem, obiskovalci otoka pa ne:

Počasi sta si opomogla od utrujenosti in razočaranja, brez besed sta opazovala ulico pod sabo, po kateri se je sem ter tja povzpел ali spustil kak dopustnik. Domačinov v najhujši vročini zlepa ni bilo najti zunaj. (Androjna 2023: 182) Otok je začel toniti v pozno popoldne. To je bil čas, ko so otočani spet pomolili nosove iz svojih hiš. V glavah so jim tiktakale posebne ure, počasi, premišljeno in previdno. Če je bilo vroče, so velevale, da se skriješ v senco. [...] Turisti, ki so poleti začasno napolnili kamnite hiše, so bili iz drugih zgodb. Če je bilo vroče, so rinili na sonce.« (Pregl 2003: 28) [I]n kar se kože tiče, je bilo vse pegasto in po glavah rdečelaso in Sič je rekel: »Tole bo čez nekaj dni vse ožgano in luskinasto in mehurjasto, če ne bo še kaj hujšega.« (Dolenc 2012: 67)¹⁶

Če je izstopajoča literarna mikrolokacija v *Srebru* podzemlje – podzemni rov, pa tudi špilja, je to v *Modrem otoku* – svetilnik; vsi trije prostori so specifični, saj so povezani z geografsko danostjo prostora (špilja je kraški pojav) in specifično rabo prostora zaradi gospodarske dejavnosti (svetilnik zaradi morjeplovstva) in duhovne kulture (podzemno svetišče z mozaiki). V *Malem princu z otoka* je izvirno dogajališče – pod morjem, Sičič se namreč navdušeno potaplja.

Pogled pod morsko gladino ga je zmerom tako prevzel, da je pozabil na vse ostalo, kar je pustil za seboj na obali. V bleščeči prozorni modrini so plavale majhne ribe, pa tudi na dnu, med skalami. Skale so bile nagrmadene druga na drugi in ob drugi in tudi med njimi so smukale ribice. Pirke, lumbraki, knezi, ušate. [...] V morju ni nikoli dolgčas. Ves čas se nekaj dogaja. In za to ni treba velikih morskih pošasti. Tu so drobne živalce nenavadnih oblik, kot kakšni marsovčki. Sončni žarki padajo postrani skozi morje proti dnu, in ko plavaš med njimi, jih razgrinjaš kot morske zavese. Kako bi si obesil na okno zavese iz sončnih žarkov? (Dolenc 2012: 16, 17)¹⁷

¹⁵ Bralec dobi občutek, da je prikaz podobe obmorskega mesta nekoliko idiličen ali celo stereotipen: »Ulice so bile polne živčava. Včasih se zazdi, da je dovolj kakšno mesto postaviti nekam ob morje, pa je tu že hrup in mahanje z rokami in vsesplošni direndaj. Iz oken visijo perilo, mačke in ljudje. Vmes padejo dol kakšne pomije, čik ali cvetlični lonček. Ampak vse se lepo odvija naprej in nazaj in vse poka od glasnega zadovoljstva.« (Pregl 2003: 98)

¹⁶ Nasploh še zlasti Pregl in Dolenc izkazujejo dobršno mero naklonjenosti domačinom, kot da sta že sama domačina in se družno z njimi rahlo posmehujeta turistom, ki se prажijo na soncu, npr. v Dolencovi zbirki kratke proze *Masševanje male ostrige* (Dolenc 2010: 47–49).

¹⁷ Dolenc vedno znova v več svojih mladinskih besedilih navdušeno opisuje podmorski svet (Dolenc 2009: 53): »Tam dol, na dnu, je pravličen svet, zelo drugačen od tistega na kopnem. So peščene pušče, travnate oaze, kamniti gradovi, globoke soteske in velike podvodne jame. So živa bitja, ki tam ležijo, lezejo, skakljajo, plavajo. Je kakšen rak, ki je podoben bojnemu stroju iz Avatarja, ali kačasta riba, podobna zmaju, ali bodičasta riba, ki je kot goba za šivanje s štrlečimi šivankami, ali srebra riba, ki se blešči v sončnih žarkih kot vitez v oklepu.« (Dolenc 2010: 35)

Poleg tega, da je v *Modrem otoku* prisoten tudi fantastični literarni prostor, Kraljestvo neskončne zarje, ob odpiranju katerega se pojavijo mitološka bitja, kot je krilati konj Pegaz, v besedilu ni realnih zemljepisnih lastnih imen, čeprav se pojavi cel niz izmišljenih (kraj Skarinija, Vodanje in Šestinj, Kasilensko otočje, Skarinijski preliv, Rt Pelarguša, Biserni zaliv, Črna galebja pečina itd.), ki so celo urejena v zemljevidu Modrega otoka na notranji strani zadnje platnice knjige, ustvarila ga je avtorica knjižne ilustracije na naslovnici, Eva Mlinar. Iz zemljevida je razvidno, da ima otok obliko želve, kot je povedano že v besedilu (Androjna 2021: 73), opisi teh lokacij pa tvorijo nekakšne »besedilne razglednice«, ki nudijo panoramsko predstavitev literarnega prostora:

Z vsakim metrom pridobljene višine se je potnikom odpiral lepši razgled; najprej na strehe starih kamnitih hiš, nato na zaliv in nazadnje na globoko modrino preliva med Modrim otokom in celino z belimi jadrnicami in ladjicami, za katere je bilo s take razdalje videti, da mirno počivajo na morsk gladini. Ko so pririnjili na vrh otoškega grebena, se je pred njimi odprl dih jemajoč pogled na drugo stran otoka: proti odprtemu morju, ki se je v nejasno zarisani črti nekje v neskončnosti stikalo z nebom. (Androjna 2023: 59)

3.5 Jana Bauer: *Groznovilca v Hudi hosti* (2011)

Da je glavni literarni prostor »animalistične klasične fantazije« (Haramija 2025: 227), pripovedi v enajstih poglavjih, *Groznovilca v Hudi hosti* (ilustr. Caroline Thaw) – gozd oz. »čarobni svet« (Haramija 2025: 227), je videti že v naslovu. Hosta je namreč ena izmed (starinskih ali pogovornih ali narečnih) sopomenk za gozd.¹⁸ Izbira leksema za naslov, kot je hosta, ki se ga drži patina, implicira nedoločljiv pretekli čas, v katerem pa so že poznali škornje (za skakanje po lužah), čeprav groznovilca prileti v Hudo hosto z balonom, ki ima čajnik namesto pletene košare, kar nikakor ni sodobno prevozno sredstvo oz. lahko potrjuje aluzijo na pretekli čas. Gozd kot krovni literarni prostor je razdeljen na tipične manjše prostorske enote, kot npr. na duplino, pa naj bo groznovilčina (pravzaprav nekdanja veveričina), ježeva, sovina ali polhova; razen Hude hoste drugih zemljepisnih lastnih imen ni (izjema je Pošastno brezno, ki je omenjeno zgolj dvakrat), temveč so dogajališča označena z najosnovnejšimi občnimi besedami: »pred groznovilčino duplino«, »nasproti groznovilčine dupline«, »pod hrastom«, »proti smreki«, »na gugalnici«, »do izvira potoka« (Bauer 2011: 42, 47, 38, 48, 39, 67) oz. ptice sedijo na vejah dreves, vidra

¹⁸ Izbira gozda kot literarnega prostora naj bi bila odločilna, ker je Jana Bauer doma iz Kočevja in ji je blizu Kočevski gozd: »Zavestno ali liminalno gozd vstopa v kolektivni imaginarij Kočevcev.« (Mršek Bajda 2026: 47)

stoji na skali ob izviru, groznovilca se namaka v starem loncu, v luži se hladijo divje svinje, dogajanje je postavljeno med veje starega hrasta, na vrh najvišjega topola in v krošnjo mogočne bukke. Literarni prostor prefinjeno diha nekaj »angleškega«: groznovilca namreč večkrat omeni prababičin čajni servis »z robom, tankim kot papir, in s sliko kraljičine glave na dnu skodelice« (Bauer 2011: 83), veverica in polh sta povabljeni h groznovilci na čaj, k sovi na čaj pa se povabi tudi jež, čeprav mu sova spričo njegove razburjenosti postreže kamiličnega, ne pravega; nenazadnje stasiti hrasti Hude hoste aludirajo na Sherwoodski gozd Robina Hooda.¹⁹

Tiste oblačne sobotne noči so živali že trdno spale v svojih luknjah in brlogih. Le močerada je grizla vest, ker se je prejšnji dan sprl s polžem. Oblake je prepodil južni veter in mesečina je posijala med mogočne hraste. Groznovilca se je predramila, zlezla iz postelje, si nataknila čedne škorenjce in odšla skakat po lužah. (Bauer 2011: 17)

3.6 Barbara Simoniti: *Močvirniki: zgodbe iz Zelene Dobrave* (2012)

Literarni prostor v obsežnem delu Barbare Simoniti, živalski utopiji (Haramija 2025: 228) *Močvirniki* (ilustr. Peter Škerl), v 39 poglavjih, ki tematizira življenje dvoživk (močeradov, žab, pupkov) in drugih vlagoljubnih prebivalcev, pa tudi pajkov in kuščaric, v Močvirni Loki sredi Zelene Dobrave, je tako kompleksen, da potrebuje nazoren prikaz v obliki zemljevida, ki ga je naslikal ilustrator knjige, Peter Škerl,²⁰ in je umeščen na vezne liste na začetku in koncu knjige, poleg tega je celotno prvo poglavje z naslovom *Zelena Dobrava, Močvirna Loka in tamkajšnji prebivalci* en sam, natančen, a vendar v preprostem, berljivem jeziku zapisan opis literarnega prostora.

Zelena Dobrava je velik in skrivnosten gozd. Med mogočnimi drevesi so si neslišne šape, tačke in nožice uhodile poti in z njimi prepredle vso Zeleno Dobravo. Suhe in svetle poti vodijo do sončnih jas, senčne pa do vlažnih kotanj z bistrimi potočki. In taka ozka, skoraj nevidna stezica se vije do tihe, temačne globeli – Močvirne Loke. Skozi Močvirno Loko teče počasen izvir, zvijugan med koreninami dreves. Obrobljen je z grmi rumenih kalužnic in s šopi sulicaste, močvirske trave. Na položnih bregovih Loškega potoka se bohoti sočen mah, nad njim pa se šopiri košata praprota. Vso globel obdajajo mogočni iglavci in starodavni listavci. Njihove krošnje so tako široke, da se z vejami stikajo, zato pod njimi vlada gosta senca. To je zelo pomembno, saj vsi prebivalci Močvirne Loke ljubijo senco in vlago. (Simoniti 2012: 9)

¹⁹ Ilustratorica knjige *Groznovilca v Hudi hosti*, Caroline Thaw, je iz Velike Britanije, Jana Bauer pa je tudi nekaj časa živela v Londonu, v intervjujih je večkrat omenila, da se je ideja za njene *Ding dong zgodbe* (2018) porodila ravno med dolgo vožnjo z avtomobilom iz Londona v Ljubljano, ko je svojemu sinu med potovanjem pripovedovala.

²⁰ Ilustrator je bil za delo v tej knjigi večkrat nagraden (Haramija 2025: 229).

Besedilo bogati obsežen in raznovrsten nabor izmišljenih zemljepisnih lastnih imen, poleg Zelene Dobrave in Močvirne Loke so tu še: Loški ribnik, Hudourni Dol, Mahovni rovt, Glogov gaj, Rogozni rokav, Gabrov zatok, Trstikova mlaka, Kalužne mokrice, Travni mokronog, Črni Tolmun²¹ in Kreševa močvara, ki so skrbno izbrana, saj večina med njimi s svojim pomenom nakazuje na povezavo z vodo – po SSKJ je loka: »nekoliko močviren travnik ob vodi«, zatok: »manjši, precej zaprt zaliv, rokav«, mlaka: »plitvejša kotanja s stoječo vodo«, rokav: »stranska struga reke«, močvara: »močviren svet, močvirje«; mokrice so po *Sinonimnem slovarju slovenskega jezika*: »močvirje«, pa tudi zemljepisno lastno ime (grad Mokrice v Posavju),²² rogoz: »močvirska ali vodna rastlina z dolgimi, ozkimi listi in rjavim, valju podobnim socvetjem«, trstika: »močvirska ali vodna rastlina z visokim, tankim, votlim stebлом«, kaluža: »luža, mlaka«, kreša: »vodna rastlina z razraslim stebлом in cvetovi v socvetju«, kalužnica: »ob vodah rastoča rastlina z zlato rumenimi cveti«, močava: »z vodo zelo prepojen svet«, tolmun: »poglobljeni del rečne struge ali jezerskega dna, kjer dela voda vrtinec«.

Tudi če izmišljena zemljepisna imena niso povezana z vodo, kažejo na avtoričino izredno poznavanje raznovrstnih rastlin²³ (Senčna trepetlika, Votla lipa, Viharna jelka, Tršati bor, Srobotna breza, Smrekov otok, Bršljanov glog, Macenov štor, Bukov oklešček) in njihovih rastišč ter njihovo spretno vpletanje v literarno besedilo, pri čemer včasih pri opisu literarnega prostora kakšen geografski oz. biološki pojem tudi mimogrede didaktično pojasni: »V spodnjem delu Močvirne Loke se gozdna tla razširijo in zravnajo v ravnico, tako da se močava spremeni v pravo močvirje z mlakami in mrtvicami. – Mrtvica je močvirsko ime za slepi rokav, v katerem stoji voda tako mirno, kakor da bi bila mrtva, v resnici pa v njej vse živo brbota.« (Simoniti 2012: 11) Ravno »pisateljčino izumljanje domiselnih in slikovitih poimenovanj za [...] različna prizorišča dogajanja« (Kobe 2012: 291), npr. »podmahovni domovi in koreninove hiše« (Simoniti 2012: 234), kar je svojevrstna osvežitev slovenske mladinske književnosti »v jezikovno-slogovnem pogledu« (Kobe 2012: 291), so posebna odlika te »živalske utopije« s »prijaznim književnim prostorom« (Haramija

²¹ Zmljepisna imena, čeprav izmišljena, se natančno držijo pravopisnih pravil o pisavi velike in male začetnice po *Slovenskem pravopisu 2001* v krajevnih in nekrajevnih imenih, tako so Močvirna Loka, Črni Tolmun in Sončni Obronek kraji, Loški potok, Glogov gaj, Bršljanov glog pa ne; vendar bi potetakem tudi neprva sestavina Zelene Dobrave, ki ni kraj, pač pa širše območje, morala biti z malo.

²² Blizu Save, kjer so v okolici še druga imena, motivirana z vodo: Obrežje, Penišče, Koritno, Ribnica.

²³ Nezdružljivo je le hkratno cvetenje gloga in zvončkov (Simoniti 2012: 32–33), pa tudi označitev Gabrovega zatoka kot deročega (Simoniti 2012: 10) je vprašljiv, saj je zatok zaprt zaliv, v katerem je komaj kaj pretoka vode, ki ni deroča.

2025: 228), ki aludira na neko žlahtno preteklost – tudi pri izbiri jezika, ne samo na ravni leksike (npr. Hrastov žlambor – žlámbor je po SSKJ: »star. votlina v deblu, duplina, duplo«), tudi oblikoslovja (»Deroče hudourne vode bi mogle zaliti naselje in odplaviti podmahovne domove in obvodna stanovanja.« (Simoniti 2012: 12)) –, kjer ni bilo novodobnih težav, kot so podnebne spremembe in posledične neobvladljive suše ter neurja.

3.7 Luna J. Šribar: *Grizolda in Maček* (2022)

V fantazijskem romanu Lune J. Šribar: *Grizolda in Maček* se vzporedno dogajata dve zgodbi: v realnem literarnem svetu je prikazano življenje dvanajstletne deklice Else, ki brez mame in z očetom alkoholikom živi v vlažnem kletnem stanovanju, prijateljuje s sošolcem Rolandom, ki je iz urejene, a čustveno hladne družine v bogati mestni vili, pobeg iz krute realnosti pa izživi s slikanjem; v fantazijskem dogajanju, ki je locirano v zapuščeni vili in čarobnem Gozdu, pa nastopa njen antipod, čarovnica Grizolda, in njen zvesti spremljevalec Maček. Realne mikrolokacije so: Elsin domače stanovanje, trgovina s slikarskimi barvami trgovca Berta, ulice, živilska trgovina, šola, sterilno čista vila Rolandovih staršev, rastlinjak Rolandove mame ipd., fantazijske mikrolokacije pa so: čarovničina stara vila, vrt okoli vile in predeli čarobnega Gozda – jasa, robidovo goščavje, t. i. središče z bukvijo, najstarejšim drevesom v gozdu, srebrni potok in votlina z izvirom srebrnega potoka. Prostor čarobnega Gozda je kot običajen, realen pragozd z običajnimi mogočnimi drevesi in živalmi, kot so: jelen, veverica, sinice; fantastičnost prostora se ustvari z bajnimi bitji: driadami, varuhinjami dreves – Bukelino, Duglazino, Gaberino – in posebne vrste hudobnimi, nerodnimi škrti, imenovanimi mančkini, pa tudi štorovci oz. štorovčki – Morujem, Orujem in Dorujem, pa še z zlatim krivokljunom in zverkljem.

Dogajanje v realnem svetu je osredinjeno okoli Elsinega težavnega odraščanja, v katerem žalovanje ob mamini smrti, psihične in fizične zlorabe ter zanemarjanje premaguje s slikanjem, v čarobnem Gozdu pa se zaradi požrešnosti mančkinov, ki spominjajo na medvrstniške povzročitelje nasilja oz. ravno to so, začne podirati do tedaj delujoči ekosistem bujnega zelenega gozda. Elsa slika to, kar se dogaja v njeni podzavesti, v čarobnem Gozdu, ki je njeno zavetje, kot ji je nekoč povedala mama: »Ti le slikaj, deklica moja. To je tvoj Gozd. Dokler boš imela čarobni Gozd, bo vse dobro.« (Šribar 2022: 297) Njen prijatelj Roland, ki občuduje njene slikarije, ob

vsakič novem liku vpraša: »Od kod prihaja, El?« (Šribar 2022: 97) To je njun ritual. V njegovem vprašanju je želja po spoznavanju domišljjskega čarobnega prostora, o katerem mu pripoveduje Elsa. Popolno nasprotje je domovanje Rolandovih staršev, karikatura pretirane čistoče, formalizma in čustvene hladnosti.

Na koncu romana, ko se vzporedni dogajanci združita v eno in se Elsa zave, da je bilo poprejšnje uničenje Gozda pravzaprav odsev njene notranje bolečine, ob spoznanju in pomiritvi sledi opis prerojenega literarnega prostora, obnovljenega čarobnega Gozda.

Tam je pokončno stala orjaška bukev, tako visoka, do so se njene veje stegovale naravnost do neba. Iz njih so vsepovsod poganjali sveže zeleni poganjki, na katerih se je lesketala jutranja rosa. Tudi tla okrog drevesa so ozelenela, drobne cvetlice so začele odpirati rumene in bele cvetove, od katerih je vel meden vonj. Deklica je očarana stopila do debla. Čim se ga je dotaknila, jo je spreletel spomin na bukev, ki jo je imela tako rada njena mama in sta jo obiskovali v gozdu. In kar naenkrat ji je v prsih postalo toplo, kot bi se vrnila v tisti čas. Nenadoma se ji je zazdelo, da za njo nekdo stoji. Ko se je obrnila, se je spogledala z lesketajočimi zelenimi očmi. Tudi Bukelina se je dotaknila raskave skorje svojega drevesa. (Šribar 2022: 302)

4 Zaključek

Obravnava raznolikosti literarnega prostora v desetih nominiranih ali z večernico nagrajenih delih sodobne slovenske mladinske književnosti (*Martova velika junaštva* in *Katka in Bunkec* Marjana Tomšiča, *Njune zgodbe* Miroslava Košute, *Trst v žepu* Marka Kravosa, *Groznovilca v Hudi hosti* Jane Bauer, *Močvirniki* Barbare Simoniti, *Srebro iz modre špilje* Slavka Pregla, *Mali princ z otoka* Mateta Dolenca, *Modri otok* Irene Androjna, *Grizolda in Maček* Lune J. Šribar) prinaša odgovore na raziskovalna vprašanja, kaj vse predstavlja literarni prostor v izbrani mladinski prozi, kako je predstavljen oz. kako se njegove reprezentacije razlikujejo med posameznimi avtorji in njihovimi deli ter kakšen pomen oz. vlogo ima literarni prostor v posameznem izbranem literarnem delu.

Prvo trojico sestavljajo avtorji starejših generacij: Miroslav Košuta (1936–2026), Marjan Tomšič (1939–2023) in Marko Kravos (1943), ki jih na različne načine družijo »primorskost«,²⁴ pri čemer je ta najmanj izražena v Košutovih *Njunih zgodbah*, kjer je

²⁴ Samo Miroslav Košuta je bil rojen »na Primorskem«, Marjan Tomšič se je rodil v Račah pri Mariboru, Marko Kravos pa v kraju Montecalvo Irpina v Italiji, kamor so fašisti intenirali njegovega očeta; prostor ustvarjanja oz. delovanja vseh treh pa sta bila: Trst (Košuta in Kravos) in slovenska Istra (Tomšič).

sploh ni, prostor je namreč izrazito nevtralen, najbolj pa v *Trstu v žepu*, kjer je prostor poleg realnih zemljepisnih lastnih imen označen še zlasti na ravni jezikovnega sloga (dialektizmi), kar je imanentno tudi *Martovim velikim junaštvom*, ki so locirana v slovensko Istro (obe deli vsebujeta tudi narečne slovarčke); po drugi strani pa delo *Katka in Bunkec* vsebuje zgolj nekatere »primorske drobce«. ²⁵

Vsa tri izbrana dela, ki jih družijo otok kot literarni prostor, *Srebro iz modre špilje*, *Mali princ z otoka* in *Modri otok*, bogati jezikovni slog, ki odraža odlično poznavanje realnega prostora, tj. hrvaških oz. jadranskih otokov, kar je razvidno iz natančnih in verodostojnih opisov pokrajine, kamor sodi sredozemsko rastje (od kulturnih rastlin, kot sta vinska trta ali oljka, do divjih, npr. borovcev, cipres in ceder, in okrasnih, kot so oleander, bugenvilija in pasijonka), tipične sredozemske živalske vrste (npr. osli in škržati ter jadranske ribe) ali poznavanje vetrov (burja, jugo, maestral) in napovedovanje vremena (neviht), nenazadnje je tak tudi izbor osebnih lastnih imen, kot sta Šime ali Marisa.

Glavni literarni prostor preostale trojice, del *Groznovilca v Hudi hosti*, *Močvirniki* in *Grizolda in Maček*, pa je gozd kot neproblematični prostor t. i. živalske utopije (*Groznovilca v Hudi hosti* in *Močvirniki*) ali prostor razrešitve osebne travme prek naravovarstvene ideje (*Grizolda in Maček*), kar je vsaj deloma prisotno tudi v romanu *Modri otok* (otroci se skupaj z nekaterimi odraslimi borijo proti uničenju neokrnjenega morskega zaliva).

Vsa obravnavana dela, pa naj bodo: slikanica (*Martova velika junaštva*), ilustrirane knjige (*Katka in Bunkec*, *Njune zgodbe*, *Trst v žepu*, *Groznovilca v Hudi hosti* in *Močvirniki* ter *Mali princ z otoka*) ali knjigi z ilustrirano naslovnico (*Srebro iz modre špilje*, *Modri otok*, *Grizolda in Maček*), so multimodalna dela, saj je njihova značilnost »sopostavljanje različnih kodov sporočanja v enovito celoto znotraj enega medija« (Haramija, Batič 2025: 129); literarni prostor je prek ilustracij dodatno predstavljen, saj podkrepi, kar je izpostavljeno v besedilu, oz. ga dopolni.

²⁵ Razlog je mogoče v tem, da so Martova velika junaštva najprej revijalno izhajala v otroški zamejski reviji *Galeb* s sedežem v Čedadu, delo *Katka in Bunkec* pa je izšlo pri ljubljanski založbi Mladika, naslovniki so (bili) v prvem primeru pretežno bralci na Primorskem oz. kjer živijo Slovenci v Italiji, v drugem primeru pa vsi, ne le primorski bralci.

Če strnem odgovore na raziskovalna vprašanja, kaj vse predstavlja literarni prostor v izbrani mladinski prozi, kako je predstavljen oz. kako se njegove reprezentacije razlikujejo med posameznimi avtorji in njihovimi deli ter kakšen pomen oz. vlogo ima literarni prostor v posameznem izbranem literarnem delu, lahko sklenem, da gre pri obravnavanih literarnih delih za zelo raznolike literarne prostore, ki pa vendarle imajo neko rdečo nit: Primorsko (Trst in Istro), jadranski otok in gozd. Primorski literarni prostor umešča Primorsko kot obrobno slovensko pokrajino, ki sega tudi onkraj državne meje, na slovenski literarni zemljevid oz. njen položaj utrjuje. Umestitev dogajališča v *Srebru iz modre špilje*, *Malem princu z otoka* in *Modrem otoku* na morje, ki ni slovensko, ker v Slovenskem primorju ni naravnega otoka, povezuje sodobno slovensko književnost z žlahtno tradicijo *Bratovščine Sinjega galeba* (1935/36) Toneta Seliškarja. Gozd v delih *Grožnovilca v Hudi hosti* in *Močvirniki* pa s svojo antropomorfizacijo živalskih literarnih oseb bolj kot na katero drugo slovensko mladinsko literarno delo, pri čemer moram izvzeti *Bobre* (1943/44) Janeza Jalna, ki se dogajajo v jezersko-gozdni pokrajini Ljubljanskega barja, spominja na angleško literarno tradicijo (Kenneth Grahame: *Veter v vrbju*, 1908) (Haramija 2025: 228). Izstopajoča posebnost sta še zemljevida na veznih listih oz. na notranji strani platnice v *Močvirnikih* in *Modrem otoku*, kar izbrani deli spet povezuje z angleško literarno tradicijo, saj sta imaginarna zemljevida tudi v klasiki svetovne mladinske književnosti *Medvedku Puju* (1926) Alana Alexandra Milna in *Gospodaru prstanov* (1948) Johna Ronalda Reuela Tolkienu (Blažić 2019: 67); zemljevid otoka pa je tudi na zadnji platnici *Malega princa z otoka*, na katerem pa gre za prikaz realnega območja z realnimi zemljepisnimi lastnimi imeni (Rt Gatula, Modra špilja, Porat), le ime Biševo, ki označuje dejanski jadranski otok, kamor je umeščeno dogajanje, ni omenjeno ne na zemljevidu ne v besedilu.²⁶

Pričujoči pregled desetih izbranih literarnih del seveda ne more odgovoriti na celostno vprašanje, kakšen je literarni prostor v sodobni slovenski mladinski književnosti, kakor ga izrisuje izbor nominiranih in z večernico nagrajenih del, saj bi bilo treba za tovrstne rezultate pregledati vsa dela, ki so bila nominirana in nagrajena v preteklih tridesetih letih, vseeno pa nakazuje na neko stalnico pri izboru literarnega prostora, kot sta jadranski otok in gozd. Pri tem je izbira jadranskega otoka kulturno

²⁶ Zato pa je Dolenc v še eni nominirani knjigi, zbirki kratke proze *Kraljičin lipicanec in druge zgodbe* (2009), zemljepisno lastno ime neposredno zapisal: »Po nekaj letih sem spet prišel na svoj ljubi otok. Moj ljubi otok? Zakaj moj in zakaj ljubi? [...] No, tak otok imam jaz, imenuje se Biševo in je eden najmanjših naseljenih otokov na Jadranu.« (Dolenc 2009: 65)

in zgodovinsko pogojena – s preživljanjem poletnega dopusta na hrvaškem Jadranu, ki je bil nekoč del skupne domovine, o čemer Dolenc (2009: 65) lepo pove: »Ljudje imamo radi otoke in si jih prisvajamo, čeprav niso naši ... Ali poznate otoke v Jadranskem morju? Ste že bili na Susku, Unijah, Hvaru, Visu, Mljetu? No, tisti, ki ste že bili, in to mogoče večkrat na istem otoku, ste gotovo rekli pred počitnicami: 'A bomo šli spet na naš otok?'«

Izbira gozda pa se spričo prekritosti Slovenije z gozdnimi površinami in pomembnosti njegovih socialnih in ekoloških funkcij tudi izkaže kot zelo logična izbira za literarni prostor mladinske književnosti.

Posvetilo

Besedilo je posvečeno spominu na pesnika, pisatelja, dramatika in prevajalca Miroslava Košute (roj. 11. marca 1936 v Križu pri Trstu), ki nas je zapustil med zbiranjem gradiva za ta prispevek, 2. februarja 2026.

Viri in literatura

Viri

- Irena ANDROJNA, 2021. *Modri otok*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Jana BAUER, 2011. *Grozgovilka v Hudi hosti*. Ljubljana: KUD Sodobnost International.
Mate DOLENC, 2009: *Kraljičin lipicanec in druge zgodbe*. Ljubljana: Mladika.
Mate DOLENC, 2010: *Maševanje male ostrige*. Ljubljana: Mladika.
Mate DOLENC, 2012: *Mali princ z otoka*. Radovljica: Didakta.
Luna J. ŠRIBAR, 2022. *Grizolda in Maček*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Miroslav KOŠUTA, 2002. *Njune zgodbe*. Ljubljana: Mladika.
Marko KRAVOS, 2007. *Trst v žepu: pogled na zgodovino od popka dol*. Ljubljana: DZS.
Slavko PREGLJ, 2003. *Srebro iz modre špilje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Barbara SIMONITI, 2012: *Močvirniki: zgodbe iz Zelene Dobrave*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Marjan TOMŠIČ, 2000. *Katka in Bunkec*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Marjan TOMŠIČ, 2001. *Martova velika junaštva*. Čedad: Zadruga Novi Matajur.

Literatura

- Mihail BAHITIN, 1982: *Teorija romana: Izbrane razprave*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
Milena Mileva BLAŽIČ, 2006. Podoba realnih in fantastičnih mest ter prebivalcev v slovenski mladinski književnosti. V: NOVAK POPOV, Irena (ur.). *Mesto in meščani v slovenskem jeziku, kulturi in literaturi*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 80–89.
Milena Mileva BLAŽIČ, 2019. Motiv mesta Ljubljana v slovenski (mladinski) književnosti – literarna Ljubljana. *Jezik in slovnost* 64/2. 59–78.
Špela BREGAČ idr., 2025. *Slovenščina: učni načrt z didaktičnimi priporočili: osnovna šola: izobraževalni program osnovne šole: izobraževalni program osnovne šole s prilagojenim predmetnikom za osnovno šolo s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju slovenske Istre: izobraževalni program osnovne šole s*

- prilagojenim predmetnikom za dvojezične osnovne šole na narodno mešanem območju Prekmurja: prilagojeni izobraževalni programi osnovne šole z enakovrednim izobraženim standardom: drugo vzgojno-izobraževalno obdobje, tretje vzgojno-izobraževalno obdobje: obvezni predmet.* Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, Zavod RS za šolstvo.
- https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Ucni-nacrti/2025/UN_OS/Didakticna_priporocila_k_ucnemu_nacrtu_slovenscina_2025.pdf.
- Katarina DOLGAN idr., 2025. *Prvo vzgojno-izobraževalno obdobje: slovenščina, matematika, tuji jezik, likovna umetnost, glasbena umetnost, spoznavanje okolja, šport: učni načrt z didaktičnimi priporočili: osnovna šola: izobraževalni program osnovne šole: prilagojeni izobraževalni programi osnovne šole z enakovrednim izobraženim standardom.* Ljubljana: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Ucni-nacrti/2025/UN_OS/Didakticna_priporocila_k_ucnemu_nacrtu_za_prvo_vzgojno-izobraževalno_obdobje_2025.pdf
- Dragica HARAMIJA, 2009. *Sedem pisar: opusi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev.* Maribor: Mariborska knjižnica, Otrok in knjiga, Pedagoška fakulteta.
- Dragica HARAMIJA, 2010. Mariborske vedute: razlagalne povedke o mestu in okolici. *Studia mythologica Slavica* 13. 257–72. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-OUKBPQHV/ffcb936b-6f53-4967-8c85-cf9f4a1da41b/PDF>.
- Dragica HARAMIJA, 2025. *Vloga živali v mladinski književnosti.* Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1039>
- Dragica HARAMIJA in Janja BATIČ, 2025. Razumevanje retoričnih figur skozi multimodalno branje slikanic. V: HARAMIJA, Dragica (ur.). *Preučevanje otroške in mladinske književnosti.* Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, 2025. 127–146. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/936/chapter/188>
- Miran HLADNIK, 2012a: Prostor v slovenskih literarnovednih študijah: Kritične izdaje klasikov. *Slavistična revija, tematska številka Prostor v literaturi in literatura v prostoru* 60/3. 271–282.
- Miran HLADNIK, 2012b. Prostor v slovenskih literarnovednih študijah: Kritične izdaje klasikov. *Slavistična revija, tematska številka Prostor v literaturi in literatura v prostoru* 60/3. 271–282.
- Marko JUVAN, 2013: Prostorski obrat, literarna veda in slovenska književnost: Uvodni zaris. *Primerjalna književnost* 36/2. 5–26.
- Marko JUVAN, Marijan DOVIČ in Jernej HABJAN, 2013: Prostorski obrat v literarni vedi (predgovor). *Primerjalna književnost* 36/2. 1–2.
- Damjana KOLAR, 2020: *Zgodba o zadnjih prebivalcih otoka Biševo.* <https://www.mladina.si/196546/zgodba-o-zadnjih-prebivalcih-otoka-bisevo/>
- Alenka KORON, 2026. *Stičišča: razprave o slovenski literaturi.* Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- Bogomila KRAVOS, 2025. *Sv. Ivan: zgodovinski vodnik po zaselkih, kontradah in kuortih z oznakami domovanja uglednih Svetoivančanov in nepremičnin v skupnem lastništvu.* Trst: Slovensko kulturno društvo Slavko Škamperle.
- Literatura: leksikon*, 2009. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Milko MATIČETOV, 1999. Škržadja pravda. *Fontana* 29/30. 133–143.
- Lela Angela MRŠEK BAJDA, 1926. Kočevski gozd in izbrana dela Jane Bauer, Anje Moric, Laure Petan in Helene Štefanič. *Otrok in knjiga* 125. 46–57.
- Urška PERENIČ, 2012: Prostor v literaturi in literatura v prostoru. *Slavistična revija, tematska številka Prostor v literaturi in literatura v prostoru* 60/3. 260–264.
- Marjeta PISK, 2012. The spatial turn: Interdisciplinary perspectives. *Slavistična revija, tematska številka Prostor v literaturi in literatura v prostoru* 60/3. 574–576.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika.* Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. www.fran.si.
- Slovenski etimološki slovar.* Tretja izdaja. www.fran.si.

- Mimi URBANC in Marko JUVAN, 2012: Na stičišču literature in geografije: Literatura kot predmet geografskega preučevanja na primeru Slovenske Istre. *Slavistična revija, tematska številka Prostor v literaturi in literatura v prostoru* 60/3. 297–316.
- Marijanca Ajša VIŽINTIN, 2009. Otroška in mladinska književnost Marjana Tomsiča. *Otrok in knjiga*, 36/74. 5–25.
- Barbara ZORMAN, 2021. Slovenska mladinska proza med posnemanjem dejanskega in ustvarjanjem možnih svetov. *Primerjalna književnost*, 44/3. 97–114.

O avtorici

Vladka Tucovič Sturman je docentka za slovensko književnost in lektorica za slovenski jezik na Pedagoški fakulteti in Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem (Koper). Raziskuje sodobno slovensko književnost, še zlasti literarni prostor, objavlja pa tudi strokovne jezikovnokulturne prispevke.